

השנה האחרונה הייתה והינה עדין סוערת במיוחד בשדה התכנון. "משבר הדיור" והדיונים שהתרחשו בעיקבותיו הן במישור הפוליטי, הן החברתי והן במישור הכלכלי, הובילו לשורת ההחלטות יוצאות דופן בחשיבותן ובהשפעתן. אנו עדים לשינויים מרחיקי לכת הן במבנה מערכת התכנון והן בגישה בכלל לנושאי התכנון, אשר להם השפעות משמעותיות וארוכות טווח על עיצוב פני המדינה והחברה בישראל. הקמת הותמ"לים כמסלול עוקף למערכת התכנון, העברת מינהל התכנון למשרד האוצר וקידום תוכניות הן ברמה הארצית והן ברמה המתארית והמפורטת תוך התעלמות מעקרונות תכנון שגובשו במהלך שנים רבות, משיגות את מערכת התכנון עשרות שנים אחורה ופוגעות בהישגי רבים של התכנון בעשורים האחרונים.

האיגוד לוקח חלק בדיונים על שינויים אלה ועל דרכי התמודדות אפשריות על תוצאות בלתי רצויות הצפויות בעקבותיהן במסגרת הפעילות בפורום לדמוקרטיה בתכנון ובמסלולי פעילות נוספים. אני רואה חשיבות בביטאון זה לחרוג מהדיווח הרגיל על פעילות האיגוד ולהתמקד בעיקר בעמדת האיגוד.

השינויים במערכת התכנון: חשיבות שמירת מערכת התכנון

ישראל יכולה להתגאות במסורת תכנון מפוארת המלווה את המדינה יותר מ-60 שנה. מערכת שבמרכזה עקרונות שקידמו שיקולים רחבים וקיבעו את איכות החיים כנושא מרכזי בתכנון.

כל זה מאוים כיום תחת כותרת של "משבר הדיור". מהו למעשה משבר הדיור? מערכת התכנון אישרה תוכניות המגלמות, באזור המרכז לבדו, אלפי יחידות דיור במרכזי הערים ובשטחים הגובלים בהן, ובנוסף תוכניות לאלפי יח"ד בבאר שבע ובמחוזות דרום, חיפה וצפון. אולם אלפי יח"ד תקועות בגלל כשל בתקצוב ובביצוע תוכניות תשתית הכרחיות: כבישי גישה, מחלפים ופתרונות ביוב. ומיהו האחראי לתקצוב אם לא האוצר? אותו האוצר שפועל כעת לרכז תחת ידיו את כלל מערכת התכנון.

התכנון הוא דיסיפלינה מקצועית מחייבת. החלטות תכנוניות צריכות לשקף שיקולים רב-תחומיים (כלכלה, סביבה, חברה) שהתגבשו בעולם בעשרות השנים האחרונות. פעולה חפוזה ולא מקצועית תהיה בכייה לדורות, כפי שכבר הוכח בתחילת שנות ה-90. משבר הדיור מחייב טיפול, אך יש להיזהר מלחזור על שגיאות העבר. כדי למנוע זאת יש לשמור על איזונים ובלמים, שחשיבותם קריטית. בראש ובראשונה יש לשמור על איזונים בין רמות התכנון השונות. מהלכי הביזור אותם הוביל מינהל התכנון בשנים האחרונות, כמו גם הקמת מסלולים עוקפי תכנון, פוגעים ב"תמונה הכוללת" ובאיזון בין הכוחות המגוונים המייצגים, לעיתים, אינטרסים מנוגדים. לשם כך נדרשים ראייה ארוכת טווח, שקיפות ושיתוף קהלים רחבים. הכרעות אלה אינן

יכולות להיעשות במחשכים, תוך הכתבת פתרונות חלקיים או הכפפת התכנון לשיקולים קצרי טווח.

המצב שנוצר, בו מועברים מנהל התכנון, רמ"י ו-ועדות התכנון והשיכון לשליטת האוצר, יוצרת פירמידת שליטה רבת כוח: התכנון והרגולציה מוחזקים בכפיפה אחת עם הקצאת הקרקע, הקצאת תקציבי פיתוח ומימון ושליטה על הביצוע. היכן הפרדת הרשויות ושמירת האיזונים? פירמידה זו, בהיותה נתונה לשליטת קבינט הדיור והשר העומד בראשו, מבטלת את כל מערכת האיזונים והבלמים, ומכפיפה את תהליך קבלת ההחלטות לשליטה בלעדית של האוצר, אותו אוצר שחלקו משמעותי בכשלים החוזרים של אי תקצוב ראוי, אי עמידה בלוח זמנים ותקיעת אלפי יחידות דיור ללא יכולת מימוש. השיקול הכלכלי לטווח הקצר וחוסר הראייה הכוללת עלולים להקרין על כל תהליך קבלת ההחלטות כאשר אותו האוצר ישלוט על כל תהליכי התכנון, שווק הקרקע והסכמי הפיתוח.

איגוד המתכננים, המייצג את האינטרס הציבורי הרחב והתכנון הכולל, קורא לנקוט בצעדים הבאים להבטיח את עצמאות ומקצועיות מערכת התכנון, בה תלוי עתיד כולנו:

- היוזמה להוצאת מינהל התכנון ממשרד הפנים צריכה לכלול מהלך סדר להקמת רשות תכנון חזקה, מקצועית ואוטונומית בתפקודה, שתוכל לשמור על מעמדו המקצועי והעצמאי של התכנון בכל מבנה ארגוני ומשרד ממשלתי אליו יסופח. כל פתרון אחר יצור כאוס שיחליש את המערכת המקצועית ויפגע בתכנון ובהשגת המטרות הלאומיות. חשוב שמינוי ראש הרשות יהיה בהליך מבוקר, גלוי וענייני, שיבטיח את יכולתו להציג עמדה מקצועית עצמאית.
- תהליך קבלת החלטות מקצועי, שקוף וללא מסלולים עוקפים הינו קריטי לשמירת איכות ההחלטות והתיאום בין גורמי התכנון והאינטרסים השונים.
- שמירת וחיזוק העצמאות המקצועית של נציגי משרדי ממשלה בועדות התכנון ויכולתם להצביע בהתאם לעמדתם המקצועית, תוך מחויבות למשרד אותו הם מייצגים, אך ללא הכתבה פוליטית.
- שמיעת הקול הבלתי תלוי של ארגוני המתכננים והאדריכלים חיונית לשמירת איזון המערכת. המצב הנוכחי בו "הכסא" המיועד לנציג הבלתי תלוי של איגודים אלו בועדות התכנון נותר בלתי מאויש מזה שנים פוגע פגיעה קשה באיזונים אלו ובייצוג האינטרס הציבורי.

עדנה לרמן, אדריכלית
יו"ר איגוד המתכננים